

ONA TILI DARSLARINI O'QITISHDA ZAMONAVIY TA'LIM METODLARI

Qashqadaryo viloyati Kasbi tumani

16-umumiy o'rta talim maktabi Oliy toifali ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Yusupova Karomat Jo'rayevna

Annotatsiya. Ushbu maqolada ona tili fanini o'qitishdagi metodlar bayon etilgan. Turli metodlartahlil etilgan.

Kalit so'zlar: ona tili, metod, sayohat metodi, dars, o'quvchi, bilim, mashqlar metodi, suhbat metodi.

Ona tili darslarida o'quvchilarga beriladigan bilimlar keyingi yillarda asosan nazariy asosga qurilayotganligi amaliy malakalarning sayozlashuviga olib kelmoqda. Darsda asosano'rganilayotgan qoidani yod oldirish va unga darslikdan misol keltirish va mashq ishlash bilan cheklanilmoqda. Dars davomida faqat darslik bilan ishlanmoqda. Oqibatda o'qituvchi darslik o'qituvchisi, o'quvchi darslik o'quvchisi bo'lib qolmoqda. Shu sababli o'quvchilar darslikdan tashqari talablarni bajara olmayaptilar, hayotning o'zi misol va qoida ekanligini anglab yetmayaptilar. Shunday ekan, amaliy bilimni shakllantirish asoslarini ishlab chiqishga diqqat qaratish lozim. Buning uchun darsda faqat mashqlar bilan cheklanmay, o'quvchilarning lug'at boyligini oshirish, lug'at ustida ishlashga o'rgatish, ularda to'g'ri talaffuz normalarini shakllantirish hamda fikrlash, tafakkur qilish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan topshiriqlar berish kerak. Hozir o'quvchilarni har bir darsda faol ishtirok etishga undovchi noan'anaviy dars metodidan foydalanilyapti. Bu dars metodi hozirda turli joylarda o'zining ijobiy ta'sirini ko'rsatyapti. Ona tili darslarida eng ko'p qo'llanadigan metod o'qituvchining bayoni metodi hisoblanadi. Bayon yordamida murakkabroq, ayniqsa, o'quvchilarga oldindan ma'lum bulmagan mavzular izohlanadi. Shuningdek, grammatik ta'rif mohiyatini tushuntirish, o'quvchilarga qo'shimcha ma'lumot berish, ularning savollariga javob berishda bayon metodidan foydalaniladi. Ona tilidan o'rganiladigan material o'quvchilarga qisman oldingi sinfda tanish bo'lsa yoki yangi mavzubiror

tomoni bilan oldin o‘tilgan materialga bog‘lansa, darsda suhbat metodidan foydalaniladi. Suhbat o‘quvchilar faolligini oshiradi. Ular o‘qituvchi rahbarligida berilgan dalillarni kuzatadilar, o‘zaro qiyoslaydilar va muhokama qiladilar, so‘ng umumlashgan xulosa chiqaradilar. Suhbat o‘quvchilarning nutq madaniyatini o‘stirishda muhim omillardan biridir. Suhbat 3 xil bo‘ladi: axborot xarakteridagi suhbat, evristik suhbat, o‘tilgan temani mustahkamlash maqsadida o‘tkaziladigan suhbat. O‘tilganlarni mustahkamlash darslarida ko‘proq bir bo‘lim o‘rganilsa yoki chorak yakuni, yil yakunida, ko‘proq o‘quvchilarning o‘zlari ishlagan holda darslarni tashkil qilinadi. O‘tilganlarni mustahkamlash maqsadida test savollarini yechish ham aytiladi. Yil yakunidagi takrorlash darsida deyarli barcha o‘quvchi test savollari va o‘zaro savollar tuzadilar. Dars yanadajonli, qiziqarli chiqadi. Til dalillarini kuzatish metodida grammatika, orfografiya yozuvchi tilini o‘rganishda ko‘p foydalaniladi. Til faktlarini tahlil qilinganda, uch yo‘nalish asos qilib olinadi.

Til dalillarini kuzatish. O‘qituvchi rahbarligida o‘quvchilar til hodisalarining biror tomoni bo‘yicha muayyan reja asosida kuzatish ishlari olib boradilar.

Mashqlar metodi.

O‘quvchilarning ona tilidan olgan bilim-malakalari turli mashqlar orqali mustahkamlanadi.

Natijada o‘quvchilar:

- a) bilimlarni ongli o‘zlashtira boradilar;
- b) bilimlarni amalda qo‘llay oladigan bo‘ladilar;
- v) fikrlash malakalari ham orta boradi, mashq davomida til dalillarini ko‘proq kuzatadilar, solishtiradilar, umumlashtira-dilar;
- g) o‘z nutq madaniyatini takomillashtirish imkoniga ega bo‘ladilar.

Mashqlar o‘quvchilarning anglash va bora-bora o‘quv faoliyatlarini yaxshilaydi: ayrim dalillarni yodlab olish yo‘li bilan ham puxta o‘zlashtira boshlaydilar. Shunday ham bo‘ladiki, ko‘p yozish yo‘li bilan ko‘p yozish tufayli o‘quvchida ayrim so‘z shakllarini yoki tinish belgilarini to‘g‘ri qo‘llab ketaverish ko‘nikmasi shakllanib qoladi. Mashqlar qat’iy bir tizim asosida o‘tkaziladi. Dastlab, o‘quvchilar matn ustida

ishlaydilar, soʻz va gaplarni guruhlaydilar. Bular grammatik shakllarni anglash mashqlari hisoblanadi. Maktablarda bunday mashqlarning misollar tanlash, chizmalar ustida ishlash, matnni shaklan oʻzgartirish kabi turlari oʻtkaziladi. **“Sayohat” metodi.** Sayohat metodi koʻproq tarix, geografiya, biologiya, adabiyot fanlarida koʻproq qoʻllanib, ona tili oʻqitishda nisbatan oz qoʻllansa ham mohiyat eʼtibori bilan ona tili oʻqitishda oʻzigaxos oʻrin tutadi. Sayohat koʻproq insho yozish uchun material beradi, shuning uchun oʻquvchi, masalan, muzeyda insho mazmuniga mos boʻlgan predmet va uning belgilariga alohida eʼtibor beradilar, ana shu tushunchalarni ifodalovchi soʻzlarni yozib olish lozim. 5-sinf oʻquvchilari bilan “Shevaga xos soʻzlar” mavzusini oʻrganishda sayohat metodidan foydalanish mumkin. Har biroʻquvchi bilan alohida ishlash natijasida oʻrganilganlarni koʻproq takrorlash va mustahkamlash mumkin boʻladi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Tolipov M., xudoyberganov Sh., Abduqodirov R. Hozirgi zamon darsining didaktik-uslubiy masalalari. Toshkent, “Tafakkur”, 1998 yil.
2. Yangi pedagogik texnologiyalarning yoʻnalishlari, muammolari va yechimlari. Toshkent, 1999 yil.
3. B. Toʻxliyev, M. Shamsiyeva, T. Ziyodova. Oʻzbek tili oʻqitish metodikasi. Toshkent, 2006 yil
4. I. Holmurodov. Ona tili fani boʻyicha oʻquvchilarda mustaqil ishlash koʻnikmalarini shakllantirish. «Til va adabiyot taʼlimi» jurnali, 2006 yil, 2-son,